

Meervoud in Vlaamse Gebarentaal

Onderzoeksrapport 2011

Vlaams GebarentaalCentrum vzw

Isabelle Heyerick
Mieke Van Braeckevelt
Jorn Rijckaert
Danny De Weerd
Mieke Van Herreweghe
Myriam Vermeerbergen

Dank aan...

Voor de realisatie van het onderzoek naar meervoud in Vlaamse Gebarentaal willen we graag enkele mensen bedanken.

Onze collega onderzoekers uit Nederland, Inge Zwitserlood en Asli Özyürek, zijn we dankbaar dat zij bij de beginfase van dit onderzoek hun ervaringen deelden met ons. Zij gaven tekst en uitleg bij hun gebruikte methodologie en stelden hun uitlokkingsmateriaal ter beschikking. Ook de mails over en besprekingen van onze resultaten waren erg waardevol.

Uiteraard bedanken we ook de Vlaamse dove informanten die meewerkten aan het onderzoek en ons toelieten de opnames te maken die de basis vormen voor dit rapport. Zonder hen is onderzoek naar Vlaamse Gebarentaal onmogelijk.

Een bijzondere bedanking gaat uit naar Alain Van Schamelhout voor de aanvullende opnames van informanten uit verschillende regio's.

Daniel Huys bedanken we voor het model staan voor de foto's van de gebaren met een verplichte orale component (goc).

Een dankwoord gaat ook uit naar Kristof De Weerdt om de correctheid van de SignWriting notaties in het rapport te controleren en om bereidwillig voor de camera te staan.

Tenslotte danken we Gladys Tang voor het ter beschikking stellen van het handvorm lettertype waarvan we in de tekst gebruik hebben gemaakt.

Inhoud

Dank aan.....	1
Meervoud in Vlaamse Gebarentaal (VGT)	4
1. Inleiding.....	4
2. Bestaand onderzoek naar meervoud in VGT	4
3. Meervoud in VGT	5
3.1. Citeervorm van het gebaar verandert.....	7
3.2. Toevoegen van een gebaar	9
3.3. Inherent meervoud	20
3.4. Meest gebruikte manieren van meervoud.....	20
3.4.1. Fotoreeksen	20
3.4.2. Filmpjes	20
4. Combinatiemogelijkheden	21
4.1. Citeervorm van het gebaar verandert.....	21
4.2. Toevoegen van een gebaar	21
4.3. Inherent meervoud	23
5. Gebarenvolgorde	23
5.1. Gebaren uit het conventionele lexicon	24
5.2. Gebaren uit het productieve lexicon.....	24
5.3. Wijsgebaar en sweepgebaar	24
5.4. Gebaren uit het conventionele lexicon gecombineerd met wijsgebaar/sweepgebaar	25
5.5. Gebaren uit het conventionele lexicon gecombineerd met gebaren uit het productieve lexicon	26
6. Fonologische restricties	27
6.1. Articulatieplaats	27
6.2. Beweging.....	29
7. Andere uitdrukkingen van meervoud in VGT	31
7.1. Gebruik van een nevengeschikte nominale groep	32

7.2.	Gebruik van een nevenschikte adjectiefgroep	32
7.3.	Modificatie van het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie	33
7.4.	Modificatie van het adjectivisch gebaar	34
8.	Besluit.....	35
8.1.	Meervoud in VGT	35
8.2.	Fonologische restricties.....	36
8.3.	Alternatieve manieren voor het uitdrukken van meervoud in VGT.....	36
8.4.	Suggesties voor verder onderzoek.....	36
	Bibliografie	38

Meervoud in Vlaamse Gebarentaal (VGT)

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten besproken van het onderzoek naar meervoud in Vlaamse Gebarentaal. Hoe dit onderzoek werd opgevat en uitgevoerd, staat beschreven in *Rapport onderzoeksmethodologie meervoudsvorming in Vlaamse Gebarentaal* (Heyerick & Van Braeckvelt, 2008).

Deze tekst schetst eerst kort wat al gekend was over meervoud in VGT, waarna de resultaten van het huidige onderzoek uitvoerig worden besproken. Deze bespreking bevat een overzicht van welke manieren om meervoud uit te drukken voorkwamen in de geanalyseerde data, hoe deze met elkaar gecombineerd kunnen worden en wat de gebarenvolgorde is. Dit rapport zet de meest gebruikte meervoudsmechanismen in VGT op een rij met oog voor regionale variatie.

Het onderzoek belicht ook de fonologische restricties die spelen bij de keuze voor een bepaalde manier van meervoudsvorming. Zo blijken de fonologische kenmerken van een gebaar invloed te hebben op welke meervoudsvorming een gebaar wel of niet kan aannemen. Extra aandacht gaat uit naar de parameters *articulatieplaats* en *beweging*.

Naast het gebruik van meervoudsmechanismen, kan men in VGT ook op een andere manier uitdrukken dat er meer dan één van hetzelfde is. Het gaat hier dan niet meer om zuivere meervoudsvorming. Hoe gebaarders dit doen in VGT wordt voor de volledigheid ook in dit rapport opgenomen.

Ten slotte worden de meest opvallende bevindingen met betrekking tot meervoud in VGT overzichtelijk samengevat in het besluit van dit rapport.

2. Bestaand onderzoek naar meervoud in VGT

De manieren waarop meervoud gevormd kan worden in VGT, werden reeds eerder onderzocht en beschreven. Zowel in Van Herreweghe (1995) als Vermeerbergen (1997), twee publicaties waarin verschillende aspecten van de Vlaamse Gebarentaal aan bod komen, wordt de meervoudsvorming behandeld. Tenslotte werd er in 2002 door De Gols een licentiaatscriptie gewijd aan meervoud in VGT. In deze drie publicaties worden dezelfde mechanismen onderscheiden om meervoud te vormen:

1. herhaling van (beweging van) een gebaar: het gebaar, of eerder de beweging van een gebaar wordt herhaald en eventueel telkens op een andere locatie gevormd om meervoud uit te drukken.
2. gebruik van cijfers, waaronder ook incorporatie: het cijfer wordt onmiddellijk voor of na het lexicale gebaar geplaatst of het cijfer wordt gelijktijdig met het gebaar gevormd (incorporatie).
3. gebruik van kwantificeerders: specifieke gebaren zoals VEEL, VERSCHILLENDE kunnen voor of na het lexicale gebaar geplaatst worden.
4. gebruik van classificers: een classifier is een handvorm of een combinatie van handvormen met een oriëntatie van de hand. Deze handvorm wordt voornamelijk gebruikt om een referent voor te stellen en verwijst daarbij bijna steeds naar (een deel van) de vorm van de referent (Vermeerbergen 1997: 29). Er kan een meervoudige classifier gebruikt worden om

meervoud aan te duiden, of een enkelvoudige classifieer die dan meerdere keren op verschillende locaties wordt uitgevoerd.

5. dubbele articulatie: het tweehandig articuleren van een gebaar dat in de citeervorm eenhandig uitgevoerd wordt.

Deze drie werken bevatten echter geen gedetailleerde beschrijving, gebaseerd op uitvoerig empirisch onderzoek, met kwantitatieve data-analyse van de verschillende mogelijke vormen van meervoud. Van Herreweghe (1995) biedt een verkenning van de taalkundige aspecten van de Vlaamse Gebarentaal die tot dan toe nog niet uitvoerig was onderzocht. Vooral op basis van resultaten die gekend waren voor andere gebarentalen (bvb. American Sign Language) onderzocht de auteur of dezelfde mechanismen te onderscheiden waren in VGT. Vermeerbergen (1996) nam in haar doctoraatsonderzoek geen analyse van meervoud in VGT op. De bevindingen in Vermeerbergen (1997) zijn gebaseerd op observaties van spontaan taalgebruik van tien informanten.

De nood aan een diepgaandere analyse van het uitdrukken van meervoud drong zich bijgevolg op. In het kader van de licentiaatsverhandeling van De Gols (2002) was het aanvankelijk de bedoeling om te werken met informanten uit de vijf regio's in Vlaanderen. De meervoudsvorming zou door De Gols uitgelokt worden door tekeningen gebaseerd op de WUG-test (Berko 1958) voor gesproken talen. Er werd een lijst opgesteld van 400 tekeningen. Toen men deze onderzoeksmethode toepaste tijdens een pilootonderzoek op één dove persoon, bleek ze echter niet efficiënt. Het onderzoek werd toch uitgevoerd, maar slechts met één informant en ongewijzigd uitlokkingsmateriaal. Er werd aan de informant gevraagd om eerst de enkelvoudige vorm te gebaren van het voorwerp dat op de tekening te zien was en daarna een zin te maken waarin het gebaar in de meervoudsvorm voorkwam. Het resultaat was steeds dezelfde constructie:

IK HEBBEN 'cijfer' 'substantief gebaar'

Op basis van bovenstaand overzicht kan men besluiten dat de meervoudsvorming in VGT nog niet eerder uitvoerig werd geanalyseerd. Een diepgaand onderzoek op basis van empirische gegevens dringt zich bijgevolg op.

3. Meervoud in VGT

De gebarentaadata gebruikt voor dit onderzoek werden uitgelokt aan de hand van twee soorten visueel materiaal. Enerzijds is er een fotoreeks van 39 objecten, waarbij voor elk object 4 foto's in het corpus werden opgenomen:

- één voorwerp op de foto (enkelvoudig)
- twee voorwerpen op de foto (tweevoudig)
- meerdere voorwerpen op de foto (telbaar meervoud)
- meerdere voorwerpen op de foto (ontelbaar meervoud).

Dit bracht het totaal op 156 foto's die werden voorgelegd aan de informanten. Anderzijds kregen ze twee kortfilmpjes te zien, die ze dienden na te vertellen in VGT voor de dove ontvanger.

De dove informanten werden gerekruteerd uit de vijf provincies van Vlaanderen om de vertegenwoordiging van alle regionale varianten van VGT in het onderzoek te verzekeren. De selectieprocedure van de informanten is gedetailleerd beschreven in *Rapport onderzoeksmethodologie meervoudsvorming in Vlaamse Gebarentaal* (Heyerick & Van Braeckvelt, 2008). In totaal namen 40 informanten deel aan het onderzoek, waarvan 20 personen als gebaarder

en 20 als ontvanger. De opnames leverden 12 uren aan data op, die via het softwareprogramma Elan werden verwerkt¹.

Dit onderzoek richt zich in het bijzonder tot meervoudsvorming op het niveau van de nominale constituent. Dit betekent dat niet enkel die gevallen besproken worden waar het gebaar voor het substantief zelf de meervoudsvorming uitdrukt maar ook gevallen waar het meervoud wordt gevormd door toevoeging van een ander gebaar.

Uit de data-analyse werden drie hoofdmanieren van meervoudsvorming binnen de nominale constituent in VGT onderscheiden:

1. De citeervorm van het gebaar verandert	- het manuele gedeelte verandert	a. dubbele articulatie (enkel om tweevoud uit te drukken) b. modificatie van de bewegingscomponent
	- het non-manuele gedeelte verandert	de gesproken component geeft het Nederlandse meervoud weer
2. Een gebaar wordt toegevoegd	- uit het conventionele lexicon	a. een hoofdtelwoord b. een kwantificeerder c. een verzamelgebaar
	- uit het productieve lexicon	a. een classificatieconstructie b. de gebarenconstructie 'hoop'
	- wijsgebaar / sweepgebaar	a. wijsgebaar met index vinger <i>H</i> dat verschillende loci aanduidt b. sweepgebaar: platte 5-hand > met sweepbeweging
3. Het lexicale gebaar heeft in de citeervorm al een meervoudige betekenis (inherent meervoud)		

In de meeste gevallen kiezen gebaarders voor een combinatie van bovenstaande mechanismen om meervoud te vormen². Vooral wanneer een gebaar wordt toegevoegd, wordt er vaak gekozen voor een combinatie van gebaren uit het conventionele lexicon met gebaren uit het productieve lexicon en/of met wijsgebaren.

Uit het onderzoek blijkt dat gebaarders eerder meervoud uitdrukken door een gebaar toe te voegen aan het lexicale gebaar, dan door de citeervorm van het gebaar zelf te veranderen.

Hieronder worden de verschillende strategieën uitvoerig besproken aan de hand van concrete voorbeelden.

¹ Voor een uitgebreide beschrijving, zie Heyerick, Isabelle & Van Braeckelvel, Mieke. 2008. *Rapport onderzoeksmethodologie meervoudsvorming in Vlaamse Gebarentaal*. Onderzoeksrapport, Vlaams GebarentaalCentrum vzw, <http://www.vgtc.be/grammaticaal-onderzoek>.

² Op de meest voorkomende combinaties wordt dieper ingegaan onder punt 4 van dit onderzoeksrapport.

3.1. Citeervorm van het gebaar verandert

De citeervorm of basisvorm van het gebaar is het gebaar zoals het wordt geproduceerd zonder context. Alle gebaren kunnen beschreven worden aan de hand van vier parameters: articulatieplaats, handvorm, beweging en oriëntatie. Voor een gebaar als BOEK³ is de articulatieplaats de neutrale ruimte voor het lichaam, de handvorm bestaat uit twee vlakke handen die een opengaande beweging maken en het eindpunt heeft als oriëntatie beide palmen naar bovengericht.

In VGT bestaat de citeervorm vaak uit een manueel en non-manueel gedeelte. Het manuele gedeelte wordt gerealiseerd door de parameters zonet beschreven. Het non-manuele gedeelte kan een gesproken component of een orale component zijn. Een gesproken component is afgeleid van de gesproken taal en wordt bij het gebaar gevormd zonder stem. Een orale component is niet afkomstig uit de gesproken taal, maar impliceert een beweging van de mond of een mondstand die samen met het gebaar gevormd wordt. Bij sommige gebaren is die orale component verplicht⁴.

Meervoudsvorming in VGT wordt onder andere gerealiseerd door het manuele of non-manuele gedeelte van een gebaar aan te passen. De gebaarder kan het **manuele gedeelte** van het gebaar op twee manieren veranderen:

a. Dubbele articulatie

Bij dubbele articulatie gebaren beide handen simultaan hetzelfde gebaar. Meestal gaat het om een gebaar dat in de citeervorm eenhandig is, maar bij dubbele articulatie door beide handen wordt gebaard. Soms echter kan een tweehandig gebaar waarbij de passieve hand een eerder ondersteunende functie heeft, ook eenhandig gerealiseerd worden. Dit proces noemt men 'weak drop' omdat men als het ware de 'zwakke' hand laat 'wegvallen'. Een dergelijk gebaar kan dan ook dubbele articulatie krijgen.

Zo zijn de gebaren VALIES en PAN eenhandige gebaren die om tweevoud uit te drukken door beide handen simultaan gevormd kunnen worden. Bij tweehandige gebaren zoals BOOM en BORD kan de passieve hand wegvallen. Die hand wordt dan actief en vormt eveneens het gebaar voor BOOM of BORD. Via dubbele articulatie wordt aangegeven dat er twee referenten aanwezig zijn. Dit wordt dus enkel gebruikt om tweevoud of dualis uit te drukken.

b. Modificatie van de bewegingscomponent

Een gebaarder kan ervoor kiezen om de beweging van een gebaar aan te passen en zo meervoud te vormen. Hiervoor zijn er twee mogelijkheden: reduplicatie of het toevoegen van een padbeweging. Reduplicatie houdt in dat het gebaar, of eerder een bewegingscomponent van het gebaar, meer dan één keer wordt uitgevoerd. De beweging kan op dezelfde plaats herhaald worden, maar wordt meestal op een andere articulatieplaats uitgevoerd. Indien de articulatieplaats wijzigt, dan bewegen de handen zich vaak zijwaarts, weg van het lichaam. Deze bewegingscomponent is gewoonlijk neutraal en geeft meestal geen locatieve (plaatsaanduidende) informatie. Indien de handen een andere dan zijwaartse beweging maken, wordt er expliciet ook locatieve informatie uitgedrukt.

In sommige gevallen is er geen sprake van een herhaling van de beweging, maar neemt de modificatie de vorm aan van een toegevoegde padbeweging. Bij de uitvoering van het gebaar leggen de handen een bepaald traject af. Dit traject kan lineair zijn, maar dat hoeft niet. Een lineair traject betekent veelal enkel "meervoud" en drukt meestal geen locatieve informatie uit.

³ Voor een videobeeld van dit gebaar (en van andere gebaren) verwijzen we graag door naar <http://gebaren.ugent.be>.

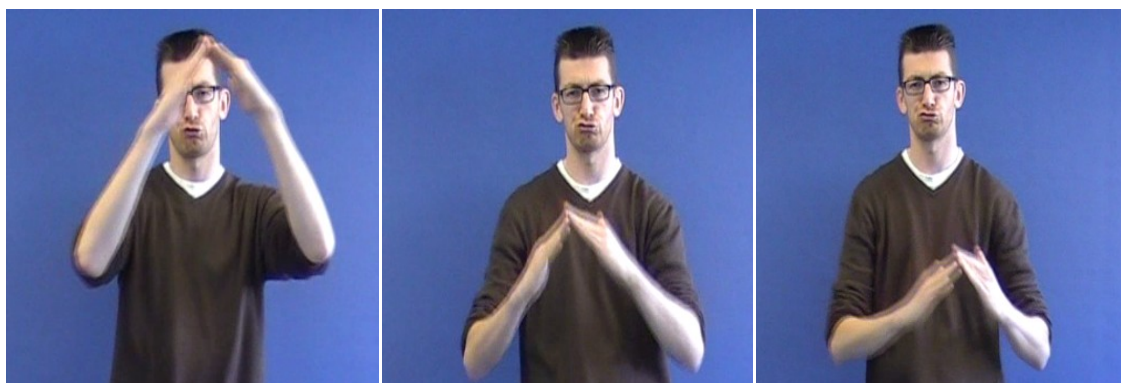
⁴ Voor voorbeelden van dergelijke gebaren, zie punt 3.2, sectie b. over de gebaren met verplichte orale component (goc's).

In onderstaand voorbeeld wordt bij de uitvoering van het gebaar HUIS een lineaire padbeweging toegevoegd:

Figuur 1: meervoud van het gebaar HUIS via toevoeging van een lineaire padbeweging

Indien het om een niet-lineair traject gaat, is er wel duidelijk ook sprake van locatie informatie. In onderstaand voorbeeld wordt het duidelijk dat de huizen verspreid over een berg staan:

Figuur 2: meervoud van het gebaar HUIS via toevoeging van een niet-lineaire padbeweging

Opvallend hierbij is dat gebaren die in hun citeervorm al een handvorm aannemen die dicht aanleunt bij een classifieerhandvorm vaker geredupliceerd of gemodificeerd worden dan andere gebaren. Enkele voorbeelden hiervan zijn HUIS, STOEL, BOOT,...

Meervoudsvorming door reduplicatie is ook mogelijk bij gebaren die op het lichaam gevormd worden en al een zijwaartse of neerwaartse padbeweging hebben, i.e. de hele hand en bij uitbreiding de arm maakt de beweging. Bij gebaren zoals TRUI en BEHA wordt de beweging herhaald op dezelfde articulatieplaats om aan te geven dat er meer dan één referent is. Voor gebaren die voor het lichaam gebaard worden, zoals KIND, BLIK en KADER kan bij reduplicatie de articulatieplaats dezelfde of verschillend zijn.

Uit het onderzoek is ook gebleken dat sommige gebaarders in VGT meervoud vormen door het **non-manuele gedeelte** van het gebaar te veranderen, met name de **gesproken component**. In dit onderzoek wordt het veranderen van deze component ook opgevat als een manier van meervoudsvorming in VGT. Concreet wordt een gesproken component met een enkelvoudige betekenis vervangen door een gesproken component met een meervoudige betekenis. Hierbij krijgt

een gebaar zoals AUTO dan de gesproken component 'auto's'. Andere voorbeelden uit de onderzoeksdata zijn 'appels', 'wortels', 'beha's', ... Belangrijk hierbij is op te merken dat de gebaarder in deze gevallen geen enkele andere manier van meervoudsvorming toepaste. In totaal werd dit door zeven van de twintig gebaarders gebruikt (twee uit Antwerpen, twee uit Limburg, één persoon uit West-Vlaanderen, één persoon uit Oost-Vlaanderen en één iemand uit Vlaams-Brabant). Uiteraard moet men hierbij rekening houden met de invloed van de gesproken meerderheidstaal, het Nederlands, op de Vlaamse Gebarentaal.

3.2. Toevoegen van een gebaar

Naast het veranderen van de citeervorm van het gebaar, kan men ook meervoud vormen door een ander gebaar toe te voegen. De gebaarder heeft de keuze uit een **lexicaal gebaar uit het conventionele lexicon**, een **gebaar uit het productieve lexicon** of een **wijsgebaar**. Eén of meerdere van deze gebaren worden toegevoegd aan het nominale gebaar. Alhoewel de mogelijkheden hieronder afzonderlijk beschreven staan, kiest een gebaarder vaker om meervoud in VGT uit te drukken door aan het lexicale gebaar een combinatie van gebaren toe te voegen.

In eerste instantie kan men een lexicaal gebaar uit het **conventionele lexicon** toevoegen om meervoud te vormen. Zoals Vermeerbergen (1997) stelt, heeft elke natuurlijke taal een 'bevroren' of conventioneel lexicon en de mogelijkheid om woorden of gebaren te vormen die (nog) niet tot het conventionele lexicon van die taal behoren. Het conventionele lexicon van de VGT bestaat uit die gebaren die algemeen aanvaard en gebruikt worden. Drie groepen van gebaren uit het conventionele lexicon worden gebruikt om meervoud te vormen; een hoofdtelwoord (cijfer), een kwantificeerder (vb. VEEL) en een verzamelgebaar (vb. GROEP).

a. Hoofdtelwoord

Logischerwijze worden hoofdtelwoorden gebruikt om een precieze hoeveelheid aan te geven. Uitzonderlijk worden ze echter ook gebruikt om de idee van 'het zijn er heel veel' uit te drukken. Dit wordt versterkt door tijdens de productie van het hoofdtelwoord, een specifieke niet-manuele markering (NMM) waarbij de ogen worden dichtgeknepen en de wenkbrauwen lichtjes naar omhoog gaan, te gebruiken :

	NMM__	
[actieve hand]	HOND TIEN	HOND ZWART ZITTEN
[passieve hand]		ZITTEN wwc 'zitten-in-een-boog'

Ook kunnen hoofdtelwoorden geïncorporeerd worden, zoals op figuur 4 te zien is. Hierbij is de gebruikelijke handvorm van het gebaar vervangen door een hoofdtelwoord en worden het hoofdtelwoord en het gebaar dus gelijktijdig gevormd. Bekende voorbeelden zijn tijdsgebaren zoals JAAR, UUR, DAG, WEEK, MAAND (figuur 3), waarbij de actieve hand het hoofdtelwoord vormt en men zo het getal incorporeert.

Figuur 3: gebaar MAAND. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18081>

Figuur 4: DRIE^MAAND

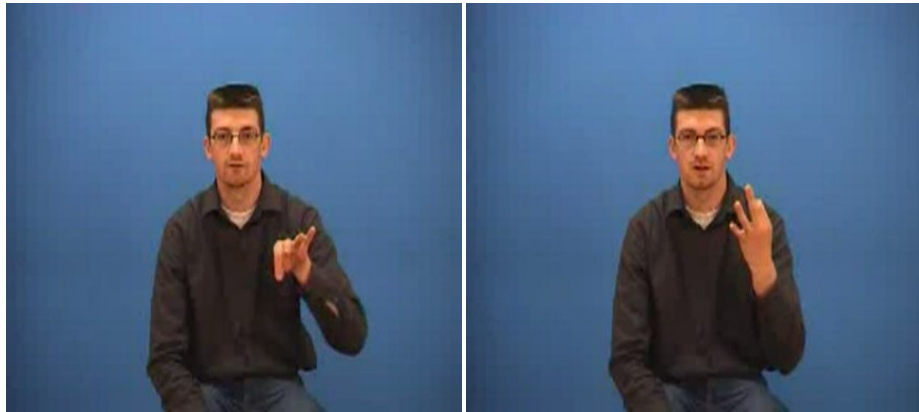

b. Kwantificeerder

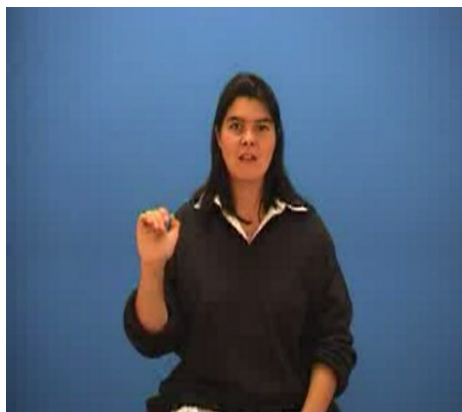
Specifieke gebaren zoals VEEL, VERSCHILLENDE, ALLEMAAL, ENKELE zijn onbepaalde kwantificeerders. Zij drukken de idee van 'ontelbaar' uit.

De meest gebruikte kwantificeerder in het onderzoek is VEEL (zie figuren 5, 6 en 7) met een frequentie van 379. ALLEMAAL (zie figuur 10) komt 73 keer voor in de data, VERSCHILLENDE (figuren 8 en 9) wordt 18 maal gebruikt en het gebaar ENKELE (figuur 11) komt 3 keer voor.

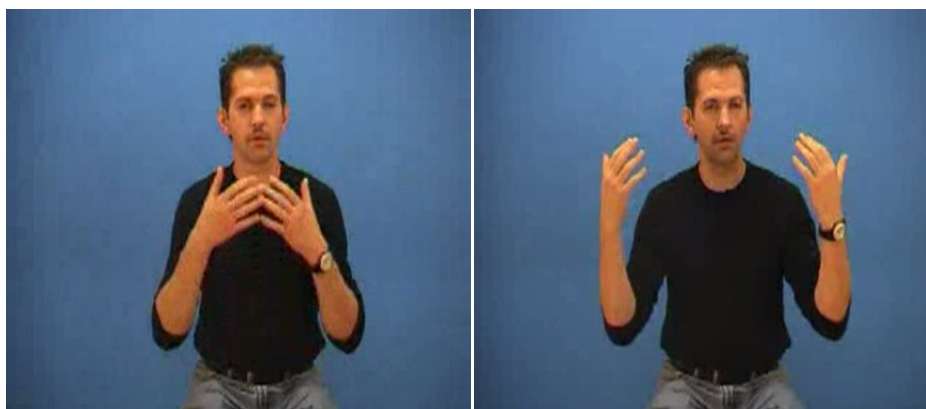
Het gebaar VERSCHILLENDE kan twee diverse betekenissen hebben. Enerzijds kan het een kwantificerende functie hebben, in de zin van 'er zijn er veel'. Anderzijds kan de betekenis eerder kwalificerend zijn en krijgt het eerder de functie van een adjectief, in de zin van 'ze zijn anders, verschillend'. Als VERSCHILLENDE deze laatste betekenis draagt, dan dient het meervoud door een ander mechanisme te worden uitgedrukt, in de meeste gevallen door een hoofdtelwoord toe te voegen. Bij het gebruik van VERSCHILLENDE als kwantificeerder is het echter niet mogelijk om een hoofdtelwoord toe te voegen. Over welke combinaties al dan niet mogelijk zijn, wordt dieper ingegaan onder punt 4. Dit onderzoek bespreekt enkel VERSCHILLENDE als kwantificeerder.

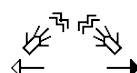
Figuur 5: gebaar VEEL. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18914>

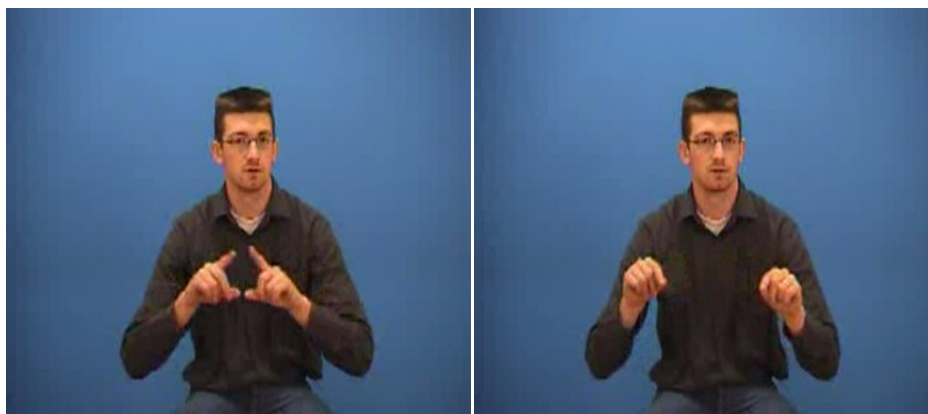

Figuur 6: gebaar VEEL. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18914>

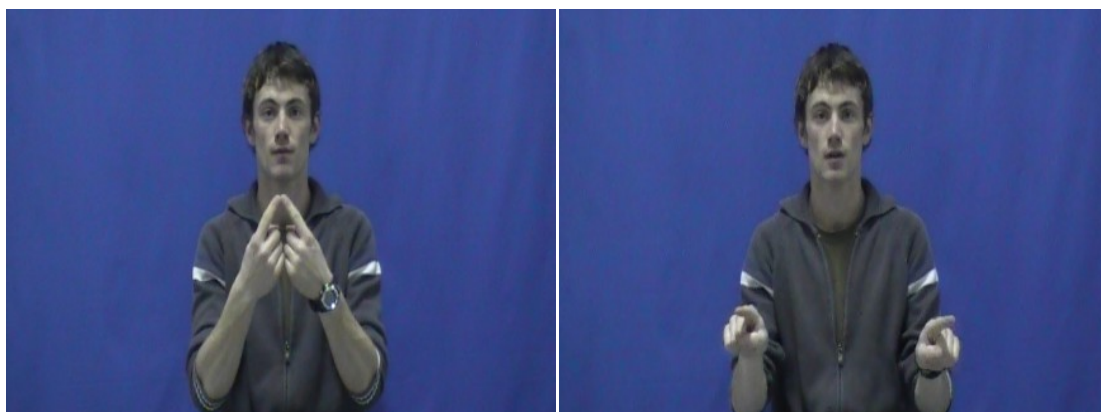
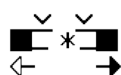

Figuur 7: gebaar VEEL. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18914>

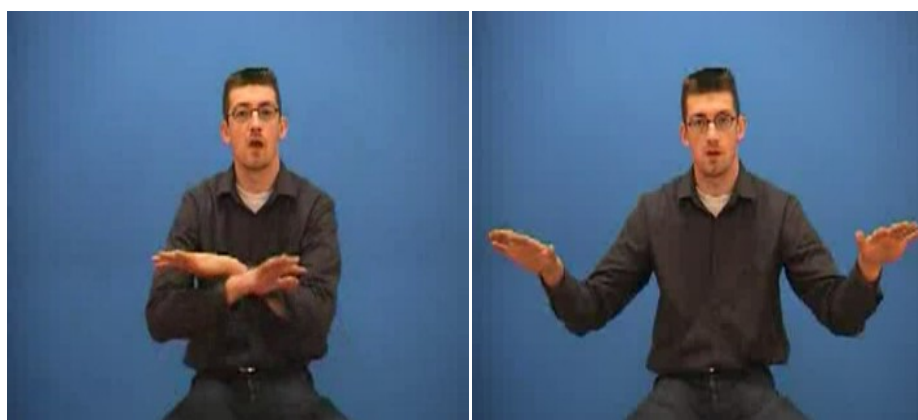

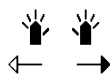
Figuur 8:gebaar VERSCHILLENDE. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18961>

Figuur 9: gebaar VERSCHILLENDE

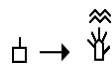

Figuur 10: gebaar ALLEMAAL. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=19254>

Figuur 11: gebaar ENKELE

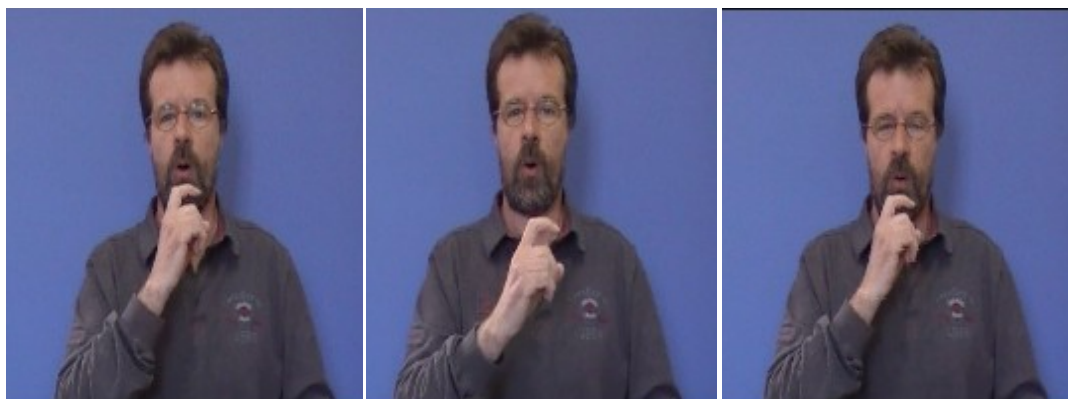

Tot de kwantificeerders behoren ook enkele gebaren met een verplicht orale component (goc), zoals te zien op figuren 12 en 13. In het lexicon van de Vlaamse Gebarentaal komen gebaren voor die zonder het toevoegen van een orale component geen betekenis hebben of een andere betekenis krijgen. In het verleden werden deze meestal 'idiomen' genoemd, de masterverhandeling van Eveline Huys (2008) beargumenteert echter dat deze terminologie niet correct is. De studie toont aan dat 'idiomen' enkelvoudige of samengestelde gebaren zijn, die niet te vertalen zijn door één woord. Verder hebben deze gebaren meestal een polyseem karakter en worden ze frequent gebruikt in VGT. Deze gebaren worden sindsdien "gebaren met een verplicht orale component" (goc) genoemd. Twee dergelijke goc's worden in dit onderzoek in 11 gevallen als kwantificeerder gebruikt. Het goc op figuur 12 komt acht keer voor en het gebaar te zien op figuur 13, drie keer.

Figuur 12: goc "ERG-VEEL"

Figuur 13: goc "VEEL"

c. Verzamelgebaar

VGT beschikt ook over gebaren die een verzameling beschrijven en weergeven hoe die verzameling eruit ziet: de verzamelgebaren. In het onderzoek kwamen de volgende verzamelgebaren voor: GROEP, PIRAMIDE, HOOP, BERG, RIJ, KETTING en ROMMEL. In combinatie met het gebaar voor een referent geven zij aan dat er meerdere van dezelfde referenten aanwezig zijn en wordt tegelijkertijd ook enige locatieve informatie meegegeven.

Het verzamelgebaar GROEP, zoals te zien op figuur 14, wordt 24 keer gebruikt.

[actieve hand] GROEP HOND wwc 'honden-zitten-in-een-halve-cirkel'

[passieve hand] GROEP CL 'hond' _____

ROMMEL (figuren 20 en 21) komt 17 maal voor in de data.

[actieve hand] BORD wwc 'borden-liggen-door-elkaar' ROMMEL

[passieve hand] BORD wwc 'borden-liggen-door-elkaar' ROMMEL

De gebaarders kiezen in 7 gevallen voor het verzamelgebaar HOOP (figuur 16).

[actieve hand] HOOP VEEL STEEN HOOP

[passieve hand] STEEN

In 5 uitdrukkingen wordt het gebaar PIRAMIDE (zie figuur 15) als verzamelgebaar gebruikt.

[actieve hand] APPEL wwc 'appels-liggen' PIRAMIDE wwc 'appels-op-elkaar'

[passieve hand] wwc 'appels-liggen' PIRAMIDE wwc 'appels-op-elkaar'

Het gebaar BERG (figuur 17) wordt eveneens 5 maal gebruikt.

[actieve hand] BERG WORTEL

[passieve hand] BERG WORTEL

KETTING (figuur 19) komt twee keer als verzamelgebaar voor in de data.

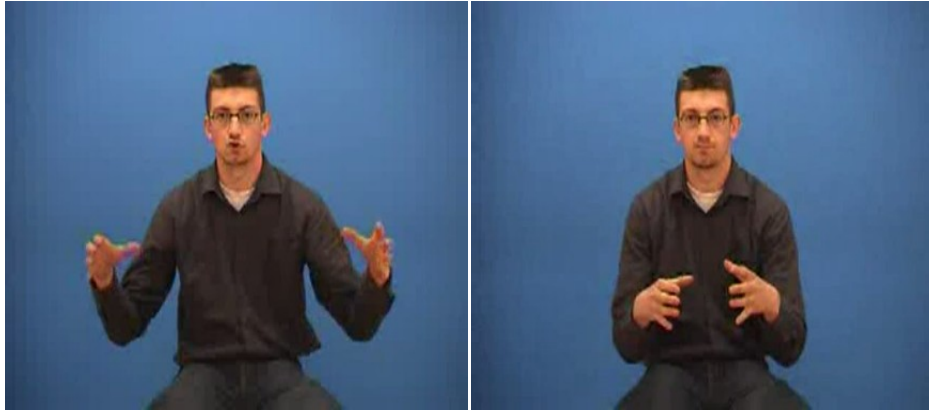
[actieve hand] VEEL VOGEL wwc 'vogels-landen' KETTING VOGEL

[passieve hand] wwc 'vogels-landen' KETTING VOGEL

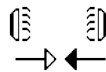
Tenslotte wordt het gebaar RIJ (figuur 18) 1 maal gebruikt als verzamelgebaar.

[actieve hand] VIER APPEL RIJ

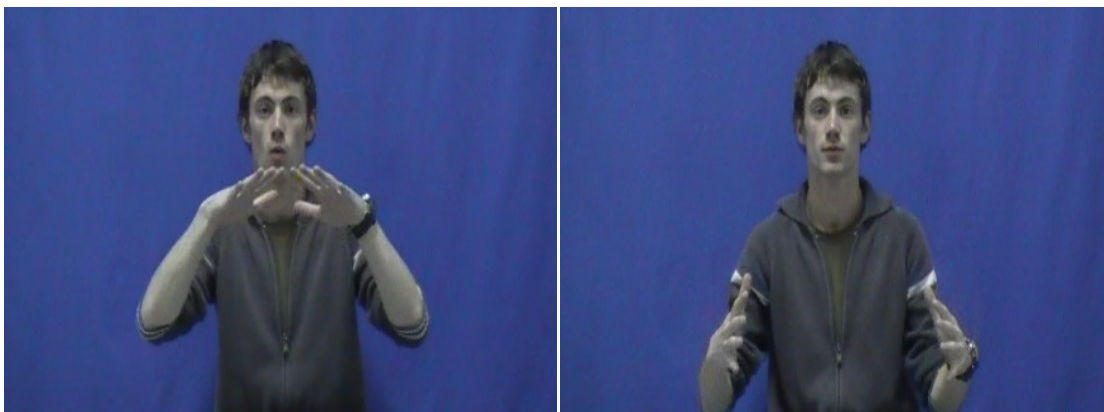
[passieve hand] RIJ

Figuur 14: gebaar GROEP. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=17697>

Figuur 15: gebaar PIRAMIDE

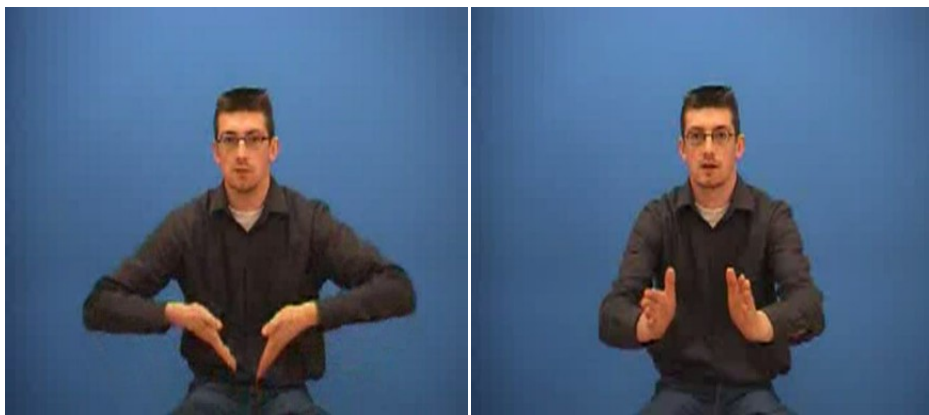

Figuur 16: gebaar HOOP

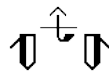

Figuur 17: gebaar BERG

Figuur 18: gebaar RIJ. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18501>

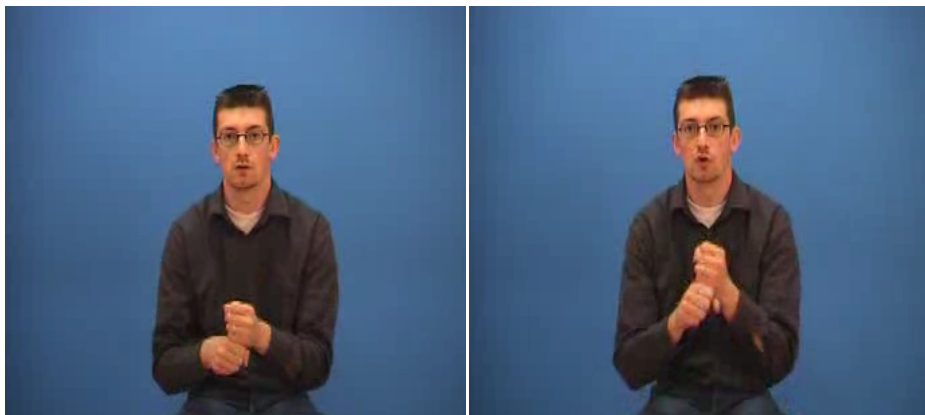

Figuur 19: gebaar KETTING

Figuur 20: gebaar ROMMEL. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18525>

Figuur 21: gebaar ROMMEL. Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=18525>

Naast het conventionele lexicon, beschikt een gebarentaal ook over een **productief lexicon**. Terwijl gebaren uit het conventionele lexicon een (min of meer) vaste vorm en vaste betekenis hebben, is dit niet het geval voor gebarenconstructies uit het productieve lexicon. Bij het vormen van een gebarenconstructie kiest de gebaarder een aantal componenten (handvormen, bewegingen,...) en voegt die samen om een zeer specifieke betekenis uit te drukken. Om in VGT de betekenis “een persoon gaat naar een auto” te gebaren bijvoorbeeld, kan de gebaarder de volgende gebarenconstructie samenstellen (zie ook Vermeerbergen, 2006:270):

Figuur 22: gebarenconstructie “een persoon gaat naar een auto”

De keuze voor de samenstellende componenten van een gebarenconstructie is bijna steeds gemotiveerd. In de constructie hierboven verwijst de linkerhandvorm naar een rechtopstaande persoon terwijl de rechterhand “staat voor” een auto. In beide gevallen is er een relatie tussen de gekozen handvorm en vormelijke kenmerken van de referent. De linkerhand beweegt naar de rechterhand, wat een afspiegeling is van de beweging van de persoon (voorgesteld door de linkerhand) t.o.v. de auto (voorgesteld door de rechterhand) en van hun positie t.o.v. elkaar. Aan deze constructie kan nog betekenis worden toegevoegd: wanneer de gebaarder bijvoorbeeld wil aangeven dat de persoon dronken is, kan met de rechterhand een “zwalpende” beweging worden gemaakt. Wanneer dit gebeurt, zal de gebaarder waarschijnlijk ook het eigen gelaat en romp gebruiken om de gelaatsuitdrukkingen en de houdingen van de dronken persoon te weerspiegelen. De algemene term voor gebaren uit het productieve lexicon is “gebarenconstructies”. Gebarenconstructies met één of meerdere classifiërs als handvorm (zoals de constructie voorgesteld door de tekening hierboven) noemt men ook wel “classifieerconstructies”. Voor gebarenconstructies die een werkwoordelijke functie hebben, gebruikt men in Vlaanderen de term “werkwoordelijke constructie” (wwc). Deze maken uiteraard geen deel uit van de nominale constituent.

Om meervoud te vormen in VGT komen er twee soorten van gebarenconstructies voor die toegevoegd kunnen worden aan het lexicale gebaar binnen de nominale constituent: de classifieerconstructie en de gebarenconstructie ‘hoop’.

a. Classifieerconstructie

Een gebarenconstructie met een classifieer als handvorm wordt een classifieerconstructie genoemd. Een classifieer is een handvorm of een combinatie van een handvorm en een bepaalde oriëntatie die ‘staat voor’ een referent. Er is daarbij vaak een gemotiveerde relatie tussen de vorm van de classifieer en die van de referent.

Figuur 23: twee maal een classifieerhandvorm in VGT voor de referent AUTO

Om meervoud uit te drukken is het toevoegen van een classifieerconstructie aan een lexicaal gebaar een mogelijkheid. Samen met het lexicaal gebaar vormt de classifieerconstructie dan de nominale constituent. De gebaarder verwijst hier enkel naar de voorwerpen of personen, zonder hierbij informatie te geven over plaats, verhoudingen ten opzichte van elkaar of handelingen die uitgevoerd worden. Deze manier van meervoudsvorming kwam echter zelden voor.

[actieve hand] VALIES CL 'valies' wwc 'valiezen-staan-op-band-en-rollen-weg'
 [passieve hand] VALIES CL 'valies' wwc 'valiezen-staan-op-band-en-rollen-weg'

b. Gebarenconstructie 'hoop'

In de data van het onderzoek werd een bijzondere gebarenconstructie opgemerkt, die qua betekenis vergelijkbaar is met het verzamelgebaar HOOP uit het conventionele lexicon. Deze constructie werd niet geanalyseerd als classifieerconstructie omdat de handvorm in deze constructie geen classifieer is, maar wel als gebarenconstructie 'hoop'. Ze beschrijft een verzameling en geeft weer hoe die verzameling eruit ziet. Hiervoor wordt geen gebruik gemaakt van het conventionele lexicon (i.e. verzamelgebaar), noch van een typische classifieerconstructie.

VEEL STEEN gc 'hoop'

Een derde wijze om meervoud te vormen in VGT is het toevoegen van een **wijsgebaar**. We onderscheiden hier twee soorten: het wijsgebaar met de index vinger H en het **sweepgebaar** met een platte $>$ -hand met sweepbeweging.

Een wijsgebaar (ver)wijst naar aanwezige of niet-aanwezige referenten in de ruimte. Er zijn verschillende mogelijke handvormen maar de meest voorkomende is de gestrekte wijsvinger. Daarnaast kan men ook in een wijsgebaar een hoofdtelwoord incorporeren (vb. j Y). Een gebaarder kan achtereenvolgens naar verschillende loci wijzen:

TREIN wg_a wg_b wg_c

of hij kan met beide handen simultaan twee verschillende loci aanduiden:

[actieve hand] KOE wg_a wg_b wg_c

[passieve hand] wg_d wg_e wg_f

Een sweepgebaar verwijst naar meerdere referenten of naar een groot (meestal) vlak gebied. De $>$ -hand maakt een boogbeweging van links naar rechts. De oriëntatie van de handpalm kan naar

beneden of naar voren zijn, afhankelijk van de locatie van de referent(en). De handpalm van een sweepgebaar (ver)wijst naar de aanwezige of niet-aanwezige referenten.

SNOEP sweep

MUUR SCHILDERIJ sweep

3.3. Inherent meervoud

Sommige lexicale gebaren hebben in hun citeervorm al een meervoudige betekenis. Deze categorie van gebaren met inherent meervoud omvat twee groepen. Enerzijds zijn er de gebaren die als standaard betekenis meervoud aannemen, zoals FRIETEN. Het lexicale gebaar op zich heeft een meervoudige betekenis. Om het enkelvoud te vormen in VGT, dient er een gebaar te worden toegevoegd. Dit kan onder andere het cijfer EEN zijn of een classificerconstructie.

FRIETEN EEN

of

FRIETEN CL 'één-friet'

Anderzijds zijn er gebaren waarvan het meervoud gevormd wordt door reduplicatie van het gebaar of een (deel)beweging die echter geëvolueerd zijn tot lexicale gebaren met als standaardbetekenis meervoud. Niettemin is het nog steeds mogelijk de enkelvoudige vorm te herkennen. Het gaat hier om gebaren als KINDEREN, MENSEN, PERSONEN, KLEREN, BOS.

3.4. Meest gebruikte manieren van meervoud

3.4.1. Fotoreeksen

Bij de productie van de fotoreeksen zijn voor alle regio's de meest voorkomende manieren van meervoudsvorming dezelfde. Het toevoegen van een hoofdtelwoord aan het nominale gebaar komt het vaakst voor om een bepaalde hoeveelheid uit te drukken. Om een onbepaalde hoeveelheid weer te geven, wordt een kwantificeerder het vaakst gebruikt. Wijsgebaren en verzamelgebaren zijn minder frequent in gebruik, maar komen toch meer voor dan inherent meervoud of een sweepgebaar. Het minst wordt de citeervorm van een gebaar veranderd om meervoud te vormen. Indien dit echter wel het geval is, past men eerder dubbele articulatie toe dan modificatie van de bewegingscomponent.

Classificerconstructies worden ook weinig gebruikt als meervoudsvorming binnen de nominale constituent. Indien dit voorkomt, gaat het vaak over een uitdrukking waarbij enkel wordt gezegd dat "iets is" zonder specifieke informatie toe te voegen. Het is echter niet altijd even makkelijk om te bepalen of de classificerconstructie behoort tot de nominale of tot een andere constituent. Indien de classificerconstructie een werkwoordelijke functie heeft, is er geen sprake van meervoudsvorming in strikte zin (van meervoud uitgedrukt op het niveau van de nominale constituent), maar wel van het uitdrukken van meervoud door een werkwoordelijke constructie (zie 7.3.).

3.4.2. Filmpjes

Voor wat betreft de data uitgelokt aan de hand van de twee filmpjes, valt op dat meervoudsvorming op het niveau van de nominale constituent weinig voorkomt. Meestal wordt het meervoud uitgedrukt aan de hand van een werkwoordelijke constructie (zie 7.3.).

Dit heeft uiteraard te maken met het gebruikte elicitatiemateriaal. Naar alle voorkomende referenten in het uitlokkingsmateriaal kan immers verwezen worden met een classifier. In de data kwamen geen abstracte gebaren voor, waarnaar niet gerefereerd kan worden met classifiers. Daarnaast zijn de filmpjes dynamisch en brengen ze een verhaal waarbij de nadruk ligt op de acties in het verhaal.

4. Combinatiemogelijkheden

De verschillende manieren om meervoud in VGT uit te drukken, zoals hierboven beschreven, kunnen met elkaar gecombineerd worden, zoals zeer frequent werd geobserveerd in het corpus. De data tonen bovendien aan dat er maximaal drie verschillende manieren van meervoud in één uitdrukking met elkaar worden gecombineerd. Hieronder wordt beschreven welke combinaties voorkomen. Ook de combinaties die slechts één keer voorkwamen in de data worden voor de volledigheid opgenomen in de tekst en zijn aangeduid met (freq 1).

4.1. Citeervorm van het gebaar verandert

Bij gebaren die meervoud aannemen door hun citeervorm te veranderen, kunnen andere mechanismen om meervoud uit te drukken toegevoegd worden.

a. Dubbele articulatie

In de data wordt bij een gebaar met dubbele articulatie steeds een ander mechanisme toegevoegd om tweevoud uit te drukken. Nooit wordt tweevoud enkel en alleen door dubbele articulatie gevormd. De meest voorkomende combinaties zijn de volgende:

- hoofdtelwoord (TWEE) + dubbele articulatie
[actieve hand] TWEE PANa OP TAFEL
[passieve hand] PANb OP TAFEL
- dubbele articulatie + classifierconstructie
[actieve hand] VALIESa CL 'valies'
[passieve hand] VALIESb CL 'valies'
- hoofdtelwoord (TWEE) + dubbele articulatie + classifierconstructie
[actieve hand] BORDa TWEE CL 'bord'
[passieve hand] BORDb CL 'bord'

b. Modificatie van de bewegingscomponent

Meervoud kan in VGT gevormd worden door de bewegingscomponent van het gebaar aan te passen, dit door reduplicatie of het toevoegen van een padbeweging. Modificatie van de bewegingscomponent komt in onze data voor zonder en met andere mechanismen om meervoud uit te drukken. Indien er gecombineerd wordt, zijn er slechts twee mogelijkheden:

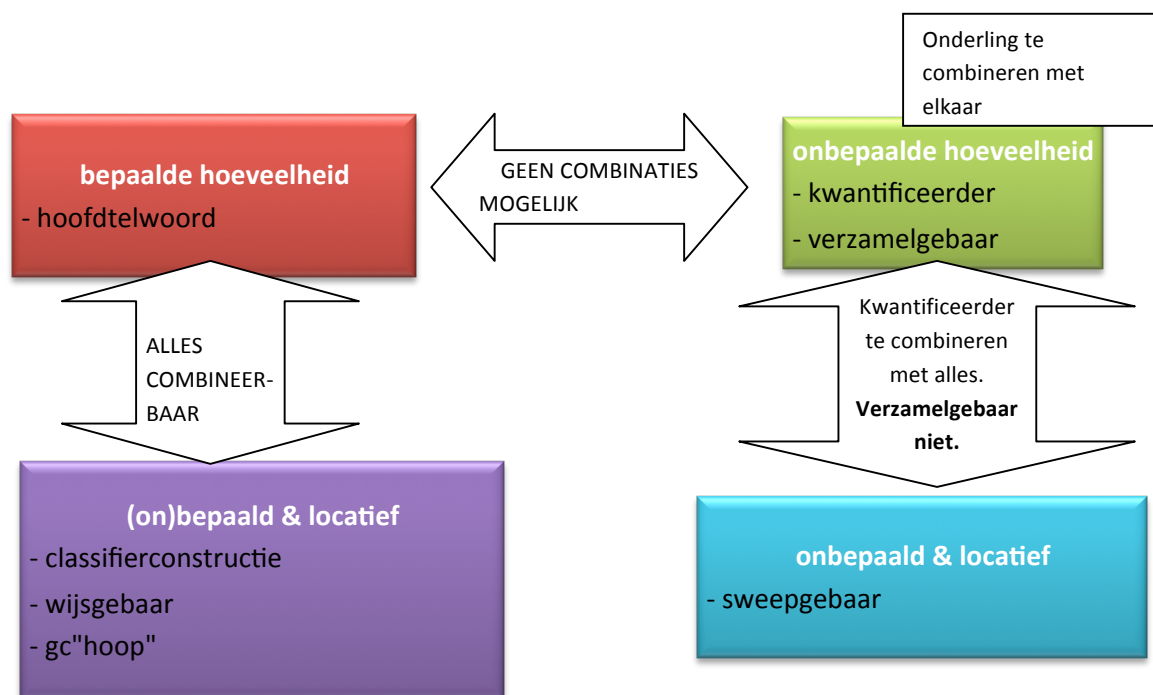
- hoofdtelwoord + modificatie DRIE STOEL+++
- kwantificeerder + modificatie
VEEL TRUI++ wwc 'truien-liggen-op-elkaar'

4.2. Toevoegen van een gebaar

Om de combinatiemogelijkheden te beschrijven, is het nodig een onderscheid te maken tussen gebaren die een bepaalde hoeveelheid (hoofdtelwoord) en een onbepaalde hoeveelheid uitdrukken (kwantificeerder en verzamelgebaar). Daarnaast zijn er ook gebaren en gebarenconstructies die nog extra informatie geven, zoals onder andere locatieve informatie (classifierconstructies,

gebarenconstructie 'hoop', wijsgebaar, sweepgebaar). Binnen de mechanismen die meer informatie dragen dan louter 'hoeveelheid', verwijzen sommige of kunnen ze verwijzen naar een bepaalde hoeveelheid (classifierconstructie, gebarenconstructie 'hoop', wijsgebaar) en andere kunnen ook verwijzen naar een onbepaalde hoeveelheid (classifierconstructie, gebarenconstructie 'hoop', wijsgebaar en sweepgebaar).

De algemene trend is dat mechanismen die bepaaldheid uitdrukken niet kunnen gecombineerd worden met gebaren die onbepaaldheid uitdrukken.

Figuur 24: schema combinatiemogelijkheden

Dit betekent dat volgende combinaties niet mogelijk zijn:

- *hoofdtelwoord + kwantificeerder
- *hoofdtelwoord + verzamelgebaar
- *hoofdtelwoord + sweepgebaar

Gebaren die een bepaalde hoeveelheid uitdrukken (hoofdtelwoorden dus) en gebaren(constructies) die naast bepaalde hoeveelheid ook andere (locatieve) informatie dragen, kunnen wel met elkaar gecombineerd worden:

- hoofdtelwoord + wijsgebaar ZWART VOGEL TWEE wg_a wg_b wg_a wg_b TWEE
- hoofdtelwoord + classifierconstructie [actieve hand] TWEE KOE CL 'kop-van-koe'
[passieve hand] KOE CL 'kop-van-koe'
- (freq 1) hoofdtelwoord + gebarenconstructie 'hoop' VIJF STEEN gc 'hoop'

Verzamelgebaren, die een onbepaalde hoeveelheid uitdrukken, worden niet gecombineerd met de gebaren(constructies) die naast onbepaalde hoeveelheid ook meer (locatieve) informatie dragen. Kwantificeerders kunnen met alle (locatieve) mechanismen gecombineerd worden:

- kwantificeerder + wijsgebaar VEEL wg++++ VERSCHILLENDE⁵ BRIL
- kwantificeerder + classifieerconstructie VEEL AAP wwc 'muil-open-en-toe' CL 'kop aap'+++
- kwantificeerder + gebarenconstructie 'hoop' VEEL STEEN gc 'hoop'

Verder zijn ook onderlinge combinaties mogelijk. Zo kunnen gebaren die onbepaalde hoeveelheid uitdrukken met elkaar gecombineerd worden:

- kwantificeerder + sweepgebaar VEEL sweep BRIL
- (freq 1) kwantificeerder + verzamelgebaar VEEL STEEN HOOP

De algemene vaststelling is dat gebaren(constructies) die bepaalde hoeveelheid uitdrukken niet gecombineerd kunnen worden met elementen die onbepaalde hoeveelheid weergeven. Zowel elementen die bepaalde hoeveelheid uitdrukken als elementen die onbepaalde hoeveelheid uitdrukken (met uitzondering van verzamelgebaren) kunnen gecombineerd worden met mechanismen die naast kwantitatieve ook locatieve informatie verschaffen.

4.3. Inherent meervoud

Gebaren die in hun citeervorm al een meervoudige betekenis hebben, komen meestal alleen voor, zonder toevoeging van een gebaar dat eveneens meervoud uitdrukt, tenzij de gebaarder een bepaalde hoeveelheid wil meegeven. In dat geval wordt een hoofdtelwoord toegevoegd.

VIER KINDEREN

Verder kwamen ook voor

- inherent meervoud + sweepgebaar BOS sweep
- inherent meervoud + gebarenconstructie 'hoop' FRIETEN gc 'hoop'
- inherent meervoud + verzamelgebaar MENSEN GROEP
- inherent meervoud + kwantificeerder VEEL FRIETEN

5. Gebarenvolgorde

Dit deel beschrijft de interne volgorde van de gebaren bij meervoud in VGT zoals die in de data van dit onderzoek voorkwamen. Hierbij gaat het enerzijds om de volgorde bij een combinatie van één mechanisme en het lexicale gebaar. Anderzijds komt ook de volgorde van de gebaren in de combinaties van meerdere mechanismen en het lexicale gebaar aan bod. In Vlaamse Gebarentaal lijkt er geen verplichte volgorde te zijn voor wat betreft het uitdrukken van meervoud. Het lexicale gebaar kan op verschillende posities in de uiting voorkomen. Wel blijkt dat de mechanismen die enkel informatie geven over de hoeveelheid aan objecten (het hoofdtelwoord en de kwantificeerder) meestal voor het lexicale gebaar komen. Gebaren(constructies) die naast hoeveelheid ook locatieve informatie dragen (verzamelgebaar, classifieerconstructie, gebarenconstructie 'hoop', wijsgebaar/sweepgebaar), worden eerder na het lexicale gebaar geplaatst. Als het lexicale gebaar al een meervoudige vorm heeft, door dubbele articulatie, modificatie van de bewegingscomponent of inherent meervoud, heeft dit geen invloed op de volgorde.

⁵ VERSCHILLENDE wordt hier kwalificerend gebruikt. Het meervoud wordt uitgedrukt door de kwantificeerder VEEL.

Onderstaande bespreking geeft alle mogelijke volgordes weer (ook diegene die één keer voorkwamen in de data) alsook de volgorde die het meest frequent werd gebruikt.

5.1. Gebaren uit het conventionele lexicon

a. Hoofdtelwoord

Indien meervoud wordt gevormd door toevoeging van een hoofdtelwoord aan het lexicale gebaar, zijn er verschillende volgordes mogelijk:

- hoofdtelwoord + gebaar (+ hoofdtelwoord) NEGEN APPEL
- gebaar + hoofdtelwoord (+ gebaar) VOS TWEE

De meest voorkomende volgorde is die waar het hoofdtelwoord voor het gebaar komt.

b. Kwantificeerder

De verschillende mogelijkheden zijn als volgt:

- kwantificeerder_a + gebaar (+ kwantificeerder_{a/b}) VEEL BOEK VEEL
- kwantificeerder_a + kwantificeerder_b + gebaar VEEL VERSCHILLENDE⁶ STYLO
- gebaar + kwantificeerder (+gebaar) FIETS VEEL FIETS
- (freq 1) kwantificeerder_a + kwantificeerder_b + kwantificeerder_a + gebaar
VEEL VERSCHILLENDE⁷ VEEL SCHAAR

De volgorde waarbij de kwantificeerder voor het gebaar komt, is het meest frequent.

c. Verzamelgebaar

Het verzamelgebaar kan voor of na het lexicale gebaar komen:

- gebaar + verzamelgebaar (+ gebaar) KIND GROEP
- verzamelgebaar + gebaar BERG WORTEL

De volgorde waarbij het lexicale gebaar voor het verzamelgebaar komt, wordt het meest frequent gebruikt.

d. Combinatie kwantificeerder en verzamelgebaar

Bij deze combinatie wordt het gebaar tussen de kwantificeerder en het verzamelgebaar gepositioneerd:

- (freq 1) verzamelgebaar_a + kwantificeerder + gebaar + verzamelgebaar_a
HOOP VEEL STEEN HOOP

5.2. Gebaren uit het productieve lexicon

a. Classificerconstructie

Het lexicale gebaar komt steeds voor de classificerconstructie.

- gebaar + classificerconstructie TREIN DRIE CL 'trein'+++

b. Gebarenconstructie 'hoop'

Het lexicale gebaar komt steeds voor de gebarenconstructie 'hoop':

- gebaar + gebarenconstructie 'hoop' STEEN gc 'hoop'

5.3. Wijsgebaar en sweepgebaar

a. Wijsgebaar

Indien het meervoud wordt gevormd door toevoeging van een wijsgebaar aan het lexicale gebaar, kan dit wijsgebaar voor of na het lexicale gebaar komen.

⁶ VERSCHILLENDE in dit voorbeeld wordt kwantificerend gebruikt.

⁷ VERSCHILLENDE in dit voorbeeld wordt kwantificerend gebruikt.

- gebaar + wijsgebaar BOOM wg3a wg3b wg3c wg3d
- wijsgebaar + gebaar wg++++ KOE

De volgorde waarbij het lexicale gebaar voor het wijsgebaar komt, werd het meest frequent gebruikt.

b. Sweepgebaar

Ook het sweepgebaar kan voor of na het lexicale gebaar komen en een herhaling van het lexicale gebaar of van het sweepgebaar op het einde is mogelijk.

- gebaar + sweepgebaar (+ gebaar) AAP sweep
- sweepgebaar + gebaar (+ sweepgebaar) sweep PAN

De volgorde waarbij het lexicale gebaar voor het sweepgebaar komt, werd het meest frequent gebruikt.

5.4. Gebaren uit het conventionele lexicon gecombineerd met wijsgebaar/sweepgebaar

a. Combinatie hoofdtelwoord en wijsgebaar

Het hoofdtelwoord kan voor of na het lexicale gebaar geplaatst worden. Het wijsgebaar en eventuele herhalingen van het hoofdtelwoord of het wijsgebaar komen op het einde.

- hoofdtelwoord + gebaar + wijsgebaar (+ hoofdtelwoord (+ wijsgebaar))
VIER BOOM wg_a wg_b wg_c VIER wg_a wg_b wg_c
- gebaar + hoofdtelwoord + wijsgebaar (+ hoofdtelwoord)
HOND DRIE wg+++ DRIE

De volgorde waarbij het hoofdtelwoord voor het lexicale gebaar komt, werd het meest frequent gebruikt.

b. Combinatie kwantificeerder en wijsgebaar

Indien de kwantificeerder vooraan komt in de combinatie, kan het wijsgebaar zowel na als voor en na het lexicale gebaar geplaatst worden.

- kwantificeerder + gebaar + wijsgebaar
VEEL BRIL wg+++++
- (freq 1) kwantificeerder + wijsgebaar + gebaar + wijsgebaar
ENKELE wg+++ KOE wg+++

c. Combinatie kwantificeerder en sweepgebaar

Er zijn verschillende volgordes mogelijk waarbij de kwantificeerder vooraan staat:

- kwantificeerder + gebaar + sweepgebaar (+ gebaar)
VEEL SCHAAR sweep SCHAAR
- kwantificeerder + gebaar + sweepgebaar (+ kwantificeerder)
goc 'ERG-VEEL' PAN sweep VEEL

Daarnaast zijn er ook volgordes waarbij het gebaar vooraan staat:

- gebaar + kwantificeerder + sweepgebaar (+ gebaar)
AAP VEEL sweep AAP
- (freq 1) gebaar + kwantificeerder + gebaar + sweepgebaar
SNOEP VERSCHILLEND SNOEP sweep
- (freq 1) gebaar + sweepgebaar + gebaar + kwantificeerder
SCHAAP sweep SCHAAP VEEL
- (freq 1) gebaar + sweepgebaar + kwantificeerder + sweepgebaar + gebaar

SNOEP sweep VERSCHILLEND sweep SNOEP

Het lexicale gebaar kan ook op het einde geplaatst worden, waarna het sweepgebaar eventueel herhaald wordt:

- kwantificeerder + sweepgebaar + gebaar (+ sweepgebaar)
VEEL sweep SCHAAP sweep

De volgorde waarbij de kwantificeerder voor het lexicale gebaar komt, werd het meest frequent gebruikt.

5.5. Gebaren uit het conventionele lexicon gecombineerd met gebaren uit het productieve lexicon

a. Combinatie hoofdtelwoord en classificerconstructie

Zowel het lexicale gebaar als het hoofdtelwoord kunnen in de eerste positie staan bij deze combinatie. De volgorde waarbij het hoofdtelwoord vooraan staat, wordt het meest gebruikt:

- hoofdtelwoord + gebaar + classificerconstructie
[actieve hand] TWEE FRIETEN CL 'friet' ++ wwc 'frietten liggen gekruist'
[passieve hand] FRIETEN CL 'friet' ++ wwc 'frietten liggen gekruist'

Indien het lexicale gebaar vooraan staat en gevolgd wordt door een hoofdtelwoord, zijn volgende uitdrukkingen mogelijk:

- gebaar + hoofdtelwoord + classificerconstructie (+ hoofdtelwoord)
TREIN DRIE CL 'trein' +++ DRIE
- gebaar + hoofdtelwoord + classificerconstructie
[actieve hand] VALIES TWEE CL 'valies' STAAN wwc 'valies' CL 'twee valiesen op de band'
[passieve hand] CL 'valies' STAAN wwc 'valies' CL 'twee valiesen op de band'

b. combinatie van een kwantificeerder en classificerconstructie

De kwantificeerder komt eerst, gevolgd door het lexicale gebaar met op het einde de classificerconstructie:

VEEL AAP wwc 'muil-open-en-toe' CL 'aap' +++

c. combinatie van een hoofdtelwoord, classificerconstructie en kwantificeerder

Bij deze combinatie staat het hoofdtelwoord vooraan. Als kwantificeerder die op het hoofdtelwoord volgt, komt enkel VERSCHILLEND voor. Het lexicale gebaar komt na de kwantificeerder en voor de classificerconstructie.

- hoofdtelwoord + kwantificeerder + gebaar + classificerconstructie
DRIE VERSCHILLEND AJUIN CL 'ajuin' wwc 'ajuin liggen bij elkaar'

d. combinatie hoofdtelwoord en gebarenconstructie 'hoop'

Het lexicale gebaar wordt tussen het hoofdtelwoord en de gebarenconstructie geplaatst, waarbij het hoofdtelwoord vooraan staat.

- (freq 1) hoofdtelwoord + gebaar + gebarenconstructie 'hoop' VIJF STEEN gc 'hoop'

e. combinatie kwantificeerder en gebarenconstructie 'hoop'

Het lexicale gebaar wordt tussen de kwantificeerder en de gebarenconstructie geplaatst, waarbij de kwantificeerder vooraan staat.

- kwantificeerder + gebaar + gebarenconstructie 'hoop' VEEL STEEN gc 'hoop'

6. Fonologische restricties

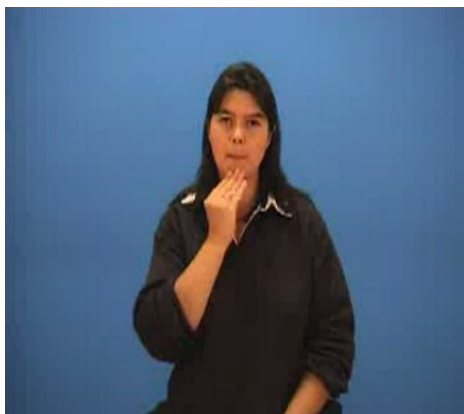
Zoals reeds eerder vermeld (cf. supra 3.1), bestaan gebaren uit vier manuele parameters: handvorm, articulatieplaats, beweging en oriëntatie. Daarenboven kunnen ook non-manuele elementen een betekenisonderscheidende rol spelen. Voor wat betreft de parameters van het gebaar, zijn er bepaalde beperkingen. Zo is geweten dat bepaalde handvormen in VGT niet gebruikt worden in gebaren, zoals de handvorm met gestrekte middelvinger $\bar{N}$ en die met een gestrekte ringvinger.

De parameters *articulatieplaats* en *beweging* lijken een invloed te hebben op welke meervoudsvorming een gebaar al dan niet kan aannemen. Deze fonologische restricties spelen enkel een rol als de citeervorm van het gebaar verandert, dus bij dubbele articulatie om tweevoud uit te drukken en bij modificatie van de bewegingscomponent.

6.1. Articulatieplaats

In het algemeen kunnen er vier grote articulatieplaatsen onderscheiden worden: hoofd, bovenlichaam, zwakke hand en neutrale ruimte. Dit zijn de locaties waar het gebaar wordt uitgevoerd. Binnen deze grote groepen kan men dan nog een verdere onderverdeling maken naargelang de exacte locatie op het hoofd, op het bovenlichaam, op de zwakke hand en in de neutrale ruimte.

Voor sommige concepten bestaan in Vlaanderen meerdere gebaren die een andere articulatieplaats kunnen hebben. Indien dit het geval is, wordt dit in dit rapport bij het gebaar aangegeven door (GEBAAR_a, GEBAAR_b, GEBAAR_c). Deze lexicale variatie is zowel regionaal als persoonlijk bepaald. De volgende gebaren kennen verschillende vormen waarbij de articulatieplaats verschillend is: AAP (figuren 25 en 26), SCHAAP, BALPEN, BORD, AJUIN, HOND, VOS, APPEL, VOGEL, TAS, SCHAAR, SCHILDERIJ, KIND.

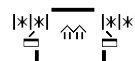

Figuur 25: gebaar AAP met articulatieplaats op het gezicht.

Figuur 26: gebaar AAP met articulatieplaats op het lichaam.

Te bekijken op <http://gebaren.ugent.be/alfabet.php?id=17110>

Voor het onderzoek naar meervoud werden de gebaren ingedeeld naargelang de volgende articulatieplaatsen:

- op het bovenlichaam

AAP_a, SCHAAP_a, MENS, BEHA, TRUI en SOLDAAT

- b. op de zwakke hand
SCHAAP_b, BALPEN_a, BORD_a, BOOM, STEEN, PASPOORT en WORTEL
- c. op het gezicht
AAP_b, SCHAAP_c, APPEL_a, AJUIN_a, HOND_a, VOGEL_a, VOS_a, BRIL, TELEFOON, BLOEM, SNOEP en KOE
- d. aan de mond
VOGEL_b, TAS_a en SIGARET
- e. voor het lichaam
APPEL_b, AJUIN_b, HOND_b, BALPEN_b, TAS_b, BORD_b, SCHAAR_a, SCHILDERIJ_a, KIND_a, BOOT, FRIETEN, AUTO, PAN, KINDEREN, BOEK, HUIS, VIS, BLIK, FIETS en STOEL
- f. naast het lichaam
VOGEL_c, VOS_b, BALPEN_c, SCHAAR_b, SCHILDERIJ_b, KIND_b, TREIN en VALIES

Op basis van bovenstaande indeling naar articulatieplaats, geeft dit het volgende schema:

ARTICULATIEPLAATS	DUBBELE ARTICULATIE	MODIFICATIE
op het lichaam	—	+
op zwakke hand	+	+
op gezicht	—	—
aan mond	—	—
voor lichaam	+	+
naast lichaam	+	—

Alle gebaren, ongeacht hun articulatieplaats, kunnen meervoud krijgen door het toevoegen van een gebaar uit het conventionele lexicon, een gebaar uit het productieve lexicon of een wijsgebaar/sweepgebaar. Daarnaast kunnen ook alle gebaren een meervoud aannemen in de gesproken component. Zoals reeds eerder gezegd, kozen zeven gebaarders die deelnamen aan het onderzoek bij sommige uitingen hiervoor. Voor gebaren die **op het gezicht** en **aan de mond** worden gevormd, zijn het toevoegen van een gebaar of het veranderen van de gesproken component de enige mogelijke manieren van meervoud.

Gebaren die **op het bovenlichaam** worden gearticuleerd, kunnen ook via reduplicatie meervoud krijgen, maar nooit via dubbele articulatie. Hierbij dient opgemerkt dat niet alle gebaren die op het bovenlichaam worden gevormd door reduplicatie meervoud kunnen krijgen. Dit is wel het geval voor BEHA, TRUI en MENS.

Als de articulatieplaats **op de zwakke hand** is, kan er ook meervoud gevormd worden door reduplicatie (BOOM, BORD) en tweevoud via dubbele articulatie (BOOM, BORD, STEEN), waarbij er zich een 'weak drop' ⁸ kan voordoen.

Voor gebaren die in de neutrale ruimte gevormd worden, blijkt een opsplitsing in articulatieplaats 'voor het lichaam' en articulatieplaats 'naast het lichaam' nuttig. Bij gebaren die een articulatieplaats hebben **voor het lichaam**, komt meervoudsvorming ook via reduplicatie of het toevoegen van een padbeweging voor (STOEL, HUIS, KIND, TAS) en tweevoud kan uitgedrukt worden via dubbele articulatie (PAN).

Gebaren **naast het lichaam** kennen echter geen modificatie van de bewegingscomponent en dubbele articulatie kwam bij deze gebaren enkel voor bij het gebaar VALIES.

6.2. Beweging

Onder de algemene parameter 'beweging', zijn er twee types, zoals uitvoerig beschreven in Demey (2005): **handinterne bewegingen** en **padbewegingen**. Demey (2005) verduidelijkt dat bewegingen die handintern of lokaal zijn, bewegingen van de vingers en van de pols zijn. Als de hele hand (en bij uitbreiding de arm) een beweging maakt, bijvoorbeeld zijwaarts, spreken we over een padbeweging. Ook zijn er gebaren die een handinterne beweging en een padbeweging combineren, dit zijn gebaren met een **complexe beweging**. Dit onderzoek houdt tevens ook rekening met een ander aspect van beweging, namelijk of de beweging wordt herhaald of niet. Er zijn dus respectievelijk gebaren met een **herhaalde beweging** en een **enkelvoudige beweging**. Voor het onderzoek naar meervoud werden de gebaren ingedeeld naargelang de volgende mogelijke bewegingen:

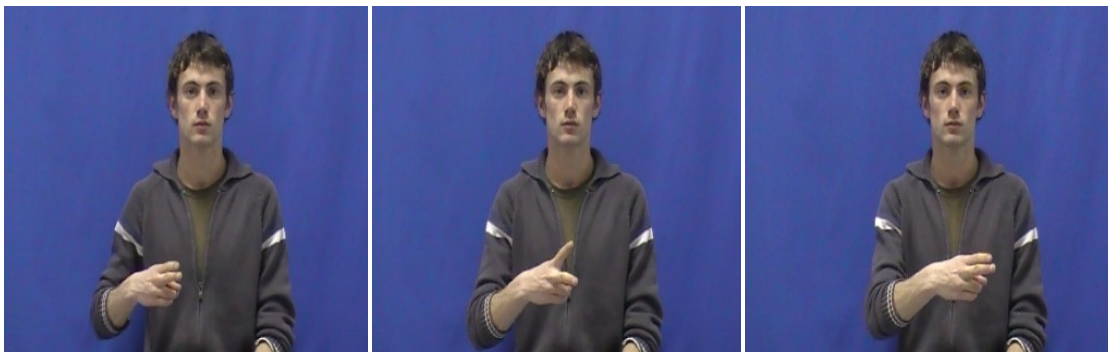
- a. enkelvoudige padbeweging:
MENS, TRUI, PASPOORT, KIND, BALPEN_a, BORD, BOOT, BRIL, BEHA, TELEFOON
- b. herhaalde padbeweging:
STOEL, PAN, AAP, AJUIN_a, FIETS, AUTO, VOGEL_a, SCHAAP, SOLDAAT, WORTEL, TREIN, HOND, MENSEN, KINDEREN, FRIETEN
- c. enkelvoudige of herhaalde padbeweging:
VALIES, STEEN, BLIK, HUIS, BLOEM, SIGARET
- d. enkelvoudige handinterne beweging:
BOEK, SCHAAR_a, SNOEP
- e. herhaalde handinterne beweging:
BOOM, AJUIN_b, VOGEL_b, BALPEN_b, AAP, SCHAAR_b, VIS_a
- f. complexe beweging:
KOE, VOS, SCHILDERIJ, VIS_b, SCHAAR_c

Deze opdeling geeft aan dat er voor bepaalde concepten die in het onderzoek voorkwamen verschillende gebaren bestaan in VGT. De volgende gebaren kennen vormen waarbij de beweging verschillend is: BALPEN, AJUIN, VOGEL, SCHAAR (figuren 27 en 28), VIS.

⁸ Bij een 'weak drop' wordt een tweekhandig gebaar, waarbij de passieve hand een eerder ondersteunende functie heeft, eenhandig gerealiseerd.

Figuur 27: gebaar SCHAAR met enkelvoudige handinterne beweging.

Figuur 28: gebaar SCHAAR met complexe beweging.

Opvallend is ook dat sommige gebaren soms uitgevoerd worden met een herhaalde padbeweging en soms met een enkelvoudige padbeweging. Het gaat hier om de gebaren die opgesomd werden onder (c). De variatie doet zich voor over verschillende gebaarders heen, maar ook binnen het taalgebruik van één gebaarder.

Op basis van bovenstaande indeling naar beweging, geeft dit het volgende schema:

BEWEGING	DUBBELE ARTICULATIE	MODIFICATIE
padbeweging enkelvoudig	—	+
padbeweging herhaling	+	+
padbeweging herh. of enk.	+	+
handinterne beweging enkelvoudig	—	—
handinterne beweging herhaling	+	+
complexe beweging	—	—

Alle gebaren, ongeacht de beweging, kunnen meervoud krijgen door het toevoegen van een gebaar uit het conventionele lexicon, een gebaar uit het productieve lexicon of een wijsgebaar/sweepgebaar.

Daarnaast kunnen ook alle gebaren een meervoud aannemen in de gesproken component. Zoals reeds eerder gezegd, kozen zeven gebaarders die deelnamen aan het onderzoek bij sommige uitingen hiervoor. Voor gebaren met een **enkelvoudige handinterne beweging** is meervoudsvorming door het veranderen van de citeervorm niet mogelijk. Ook gebaren met een **complexe beweging** (een combinatie van een padbeweging en een handinterne beweging) kennen geen meervoudsvorming door modificatie van de bewegingscomponent.

Gebaren met een **enkelvoudige padbeweging** kunnen wel via modificatie van de bewegingscomponent meervoud krijgen, maar nooit tweevoud via dubbele articulatie. Modificatie van de bewegingscomponent kwam voor bij de gebaren MENS, KIND, TRUI, BOOT en BEHA.

Als het gebaar bestaat uit een **herhaalde padbeweging**, kan meervoud gevormd worden door reduplicatie (STOEL) en tweevoud door dubbele articulatie (PAN). Voor de gebaren die kunnen uitgevoerd worden met een **enkelvoudige of herhaalde padbeweging** is modificatie van de bewegingscomponent (HUIS, STEEN) en dubbele articulatie (VALIES) mogelijk.

Indien **de handinterne beweging herhaald** wordt, gedragen de gebaren zich zoals gebaren met een herhaalde padbeweging. Er zijn in deze groep twee gebaren die meervoud kunnen krijgen door reduplicatie en tweevoud door dubbele articulatie: BOOM en BORD.

7. Andere uitdrukkingen van meervoud in VGT

Naast aanpassingen in de nominale constituent om meervoud uit te drukken in Vlaamse Gebarentaal, kan meervoud ook uitgedrukt worden via andere mechanismen. Drie verschillende mogelijkheden kwamen bij dit onderzoek aan bod: het gebruik van een nevenschikte nominale

groep, toevoeging van een nevengeschikte adjectiefgroep en modificatie van het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie.

7.1. Gebruik van een nevengeschikte nominale groep

In een nevengeschikte nominale groep is er een nevenschikkend verband tussen verschillende elementen. Dit verband wordt uitgedrukt door voeggebaren. In deze data kwamen volgende voeggebaren voor : EN, PLUS.

De voeggebaren zorgen voor een verband tussen twee elementen (een referent_a en een referent_b) die niet dezelfde zijn, maar wel tot dezelfde soort behoren. Deze referenten kunnen beide lexicale gebaren zijn uit het conventionele lexicon.

In de nominale groep wordt soms ook een adjectief geïntroduceerd om het verschil tussen de twee referenten te benadrukken.

De volgende mogelijkheden werden in het onderzoek onderscheiden:

- adjectief_a + gebaar voor referent_a + voeggebaar + adjectief_b + gebaar voor referent_b
EEN DIK BOEK EN EEN DUN BOEK
- (freq 1) adjectief_a + voeggebaar + adjectief_b + gebaar voor referent
EEN GOUD PLUS EEN WIT VIS

7.2. Gebruik van een nevengeschikte adjectiefgroep

Door een specifieke eigenschap waarin de voorwerpen verschillen expliciet te benoemen, kan men ook de idee van 'meer dan één' uitdrukken. Hier gaat het dan over het toevoegen van een adjectief of adjectivische constituent. De adjectieven worden doorgaans gelocaliseerd in de ruimte. Dit kan door middel van een *body shift*⁹, een wijsgebaar of door het adjectivisch gebaar op een bepaalde plaats in de ruimte te gebaren. Ook kan de gebaarder simultaan op de niet-dominante hand een opsomming weergeven.

Er worden minstens twee adjectieven gebruikt en deze kunnen zowel voor als na het gebaar komen.

- gebaar + adjectief_a + adjectief_b
AUTO BLAUW_{links} GEEL_{rechts}

TRUI ROOD_{bodyshift} GROEN_{bodyshift} ZWART_{bodyshift}

[actieve hand] BALPEN ZWART ROOD
[passieve hand] EEN TWEE

- adjectief_a + adjectief_b + gebaar
NEGER_{bodyshift} BLANK SOLDAAT

[actieve hand] ZWART ROOD GROEN ORANJE TRUI
[passieve hand] EEN TWEE DRIE

⁹ Bij een body shift verplaatst de gebaarder zijn/haar bovenlichaam (vaak subtiel) naar een bepaalde locus in de gebarenruimte waaraan vooraf een referent werd gekoppeld.

- $\text{adjectief}_a + \text{gebaar} + \text{adjectief}_b + \text{gebaar}$
JONG SCHAAP OUD SCHAAP

Verder kan het gebruik van adjectieven gecombineerd worden met andere mechanismen die reeds eerder besproken werden, zoals volgend voorbeeld aantoont:

VERSCHILLENDE APPEL ROOD_{bodyshift} GROEN wwc 'appels liggen op elkaar'

7.3. Modificatie van het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie

Het is mogelijk om de citeervorm van bepaalde werkwoordgebaren of werkwoordelijke constructies te veranderen om zo meervoud uit te drukken. Net zoals bij de substantiefgebaren, is dubbele articulatie en reduplicatie van het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie mogelijk.

- Dubbele articulatie van het werkwoordgebaar om tweevoud uit te drukken: éénhandige werkwoordgebaren kunnen tweehandig worden uitgevoerd om aan te geven dat er twee objecten zijn.

[actieve hand] HANGEN TRUI HANGEN
[passieve hand] HANGEN TRUI HANGEN

- Dubbele articulatie van de werkwoordelijke constructie om tweevoud uit te drukken: de constructie bestaat uit twee classifieerhandvormen die verwijzen naar twee referenten.

[actieve hand] TAS wwc 'tas-op-tafel'_a
[passieve hand] wwc 'tas-op-tafel'_b

Hierbij wordt het werkwoordgebaar of de classifieer ook meestal niet op een neutrale plaats uitgevoerd, maar gelocaliseerd in de ruimte.

Vaak wordt ook het cijfer TWEE toegevoegd aan de constructie:

[actieve hand] TWEE SCHILDERIJ HANGEN
[passieve hand] HANGEN

[actieve hand] BOEK TWEE wwc 'boek-staat-op-tafel'
[passieve hand] BOEK wwc 'boek-staat-op-tafel'

Reduplicatie van het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie waarbij de parameters beweging en articulatieplaats worden aangepast. Hierdoor wordt het werkwoordgebaar of de classifieerconstructie gemarkeerd voor locatie en/of aspect (bvb. distributief aspect). Bij de combinatie van een substantiefgebaar met een gemodificeerd werkwoordgebaar drukt men steeds een ontelbare hoeveelheid uit:

PAN HANGEN++++++
[actieve hand] KOMEN KOMEN VOGEL KOMEN
[passieve hand] KOMEN KOMEN

Bij een werkwoordelijke constructie kan een bepaalde of onbepaalde hoeveelheid uitgedrukt worden. Er wordt telkens extra informatie gegeven over de locatie, de verhouding van de objecten tegenover elkaar en de actie of toestand.

[actieve hand] VIER AJUIN wwc 'ajuin-naast-elkaar'+++
 [passieve hand] wwc 'ajuin' _____

[actieve hand] BORD wwc 'borden-liggen-door-elkaar'
 [passieve hand] BORD wwc 'borden-liggen-door-elkaar'

Wat betreft de volgorde kan het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie zowel voor als na het lexicale gebaar komen. Zowel bij werkwoordgebaren als bij werkwoordelijke constructies is de combinatie waarbij het lexicale gebaar vooraan staat het meest frequent:

- gebaar + gemodificeerd werkwoordgebaar
 PAN HANGEN++++++
- gebaar + werkwoordelijke constructie
 AUTO wwc 'auto's-parkeren'
- gemodificeerd werkwoordgebaar + gebaar
 HANGEN+++++ PAN
- werkwoordelijke constructie + gebaar
 DRAAD wwc 'twee-vogels-zitten-op-de-draad' VOGEL

Een gemodificeerd werkwoordgebaar kan uiteraard ook gecombineerd worden met eerder besproken meervoudsmechanismen, waarbij door de modificatie van het werkwoordgebaar extra informatie wordt gegeven die bijvoorbeeld locatief van aard is.

VEEL TELEFOON VALLEN++ CL 'telefoon'++++

Modificatie van de volgende werkwoordgebaren kwam voor in het onderzoek: HANGEN, GOOIEN, SMIJTEN, KOMEN, VALLEN, PIKKEN, WEGGAAN, STAAN, BOTSSEN en PAKKEN. Ook een werkwoordelijke constructie kan gecombineerd worden met andere manieren van meervoudsvorming, zoals ook in bovenstaand voorbeeld te zien is.

7.4. Modificatie van het adjectivisch gebaar

Uit de data blijkt dat niet enkel modificatie van het werkwoordgebaar meervoud kan uitdrukken. Een gebaarder modificeerde in één instantie hiervoor het adjectivisch gebaar, zoals uit volgend voorbeeld blijkt:

MAMA VOS MET KLEIN_{zijwaartse beweging} VOS

Het gebaar KLEIN wordt aangehouden en de handen volgen een specifiek traject, wat wijst op meer dan één kleine vos.

8. Besluit

8.1. Meervoud in VGT

Uit de analyse van 12 uren aan data, uitgelokt bij 20 dove informanten, werden drie hoofdmanieren van meervoudsvorming binnen de nominale constituent in VGT onderscheiden:

1. De citeervorm van het gebaar verandert	- het manuele gedeelte verandert	a. dubbele articulatie (enkel om tweevoud uit te drukken) b. modificatie van de bewegingscomponent
	- het non-manuele gedeelte verandert	de gesproken component geeft het Nederlandse meervoud weer
2. Een gebaar wordt toegevoegd	- uit het conventionele lexicon	a. een hoofdtelwoord b. een kwantificeerder c. een verzamelgebaar
	- uit het productieve lexicon	a. een classificerconstructie b. de gebarenconstructie 'hoop'
	- wijsgebaar / sweepgebaar	a. wijsgebaar met index vinger <i>H</i> dat verschillende loci aanduidt b. sweepgebaar: platte 5-hand > met sweepbeweging
3. Het lexicale gebaar heeft in de citeervorm al een meervoudige betekenis (inherent meervoud)		

In de meeste gevallen kiezen gebaarders voor een combinatie van bovenstaande mechanismen om meervoud te vormen. Vooral wanneer een gebaar wordt toegevoegd, wordt er vaak gekozen voor een combinatie van gebaren uit het conventionele lexicon met gebaren uit het productieve lexicon en/of met wijsgebaren.

Uit het onderzoek blijkt dat gebaarders eerder meervoud uitdrukken door een gebaar toe te voegen aan het substantiefgebaar, dan door de citeervorm van het gebaar te veranderen. Eén van de meest frequente manieren om meervoud uit te drukken, is het toevoegen van een hoofdtelwoord aan het substantiefgebaar.

De verschillende meervoudsstrategieën kunnen met elkaar gecombineerd worden. De vaststelling is dat gebaren of gebarenconstructies die een bepaalde hoeveelheid uitdrukken niet gecombineerd kunnen worden met elementen die een onbepaalde hoeveelheid weergeven.

In Vlaamse Gebarentaal lijkt er geen verplichte volgorde te zijn voor wat betreft het uitdrukken van meervoud. Wel blijkt dat de mechanismen die enkel informatie geven over de hoeveelheid aan

objecten (het hoofdtelwoord en de kwantificeerder) meestal voor het lexicale gebaar komen. Gebaren die naast hoeveelheid ook andere informatie dragen (zoals onder andere locatie informatie: verzamelgebaar, classifieerconstructie, gebarenconstructie ‘hoop’, wijsgebaar /sweepgebaar), worden eerder na het lexicale gebaar geplaatst.

8.2. Fonologische restricties

Dit onderzoek bestudeerde de invloed van twee fonologische elementen op meervoudsvorming in VGT, nl. de articulatieplaats en de beweging van het gebaar. De fonologische restricties zijn enkel van toepassing als meervoud gevormd wordt door de citeervorm van het gebaar te veranderen, meer bepaald bij modificatie van de bewegingscomponent en dubbele articulatie. Alle gebaren in onze data, ongeacht hun beweging of articulatieplaats, kunnen via het toevoegen van een gebaar (uit het conventionele lexicon, uit het productieve lexicon of een wijsgebaar/sweepgebaar) of door een aanpassing van de gesproken component, meervoud krijgen. Modificatie van de bewegingscomponent komt voor bij gebaren uit dit onderzoek met als articulatieplaats het bovenlichaam, de zwakke hand of voor het lichaam. Voor gebaren die als articulatieplaats ofwel het hoofd (gezicht en mond) hebben, ofwel gevormd worden naast het lichaam, blijkt die modificatie niet mogelijk. Wat betreft de parameter *beweging*, bleek uit de analyse dat gebaren met een enkelvoudige padbeweging, een herhaalde padbeweging of een herhaalde handinterne beweging hun bewegingscomponent kunnen aanpassen, door ofwel reduplicatie of het toevoegen van een padbeweging.

Dubbele articulatie is bij de uitgelokte gebaren niet mogelijk als de articulatieplaats het hoofd of het bovenlichaam is. Ook gebaren met een enkelvoudige padbeweging, een enkelvoudige handinterne beweging en een complexe beweging kennen in onze data geen tweevoud door middel van dubbele articulatie.

8.3. Alternatieve manieren voor het uitdrukken van meervoud in VGT

Naast de hierboven (cf. 8.1) beschreven manieren om meervoud te vormen in Vlaamse Gebarentaal, blijkt uit de data dat in VGT de idee van meervoud ook uitgedrukt kan worden op andere manieren. Drie verschillende mogelijkheden kwamen aan bod: het gebruik van een nevengeschikte nominale groep, het gebruik van een nevengeschikte adjectiefgroep en modificatie van het werkwoordgebaar of de werkwoordelijke constructie. Omdat dit echter niet expliciet uitgelokt werd tijdens de samenstelling van het corpus, werden deze alternatieven niet uitgebreid bestudeerd.

8.4. Suggesties voor verder onderzoek

Alhoewel dit rapport een zo volledig mogelijke beschrijving geeft van meervoud in Vlaamse Gebarentaal, verdienen toch nog een aantal pistes bijzondere aandacht tijdens toekomstig onderzoek:

- het meervoud van gebaren voor abstracte begrippen en andere gebaren waarnaar niet verwezen kan worden door middel van een classifieer;
- het meervoud in spontaan taalgebruik als aanvulling van huidige resultaten;
- een uitvoerigere beschrijving van de alternatieve mechanismen die meervoud uitdrukken (cf. sectie 6);
- de status van gebaren met een inherent meervoud in VGT;

- een analyse van de eventuele invloed van de parameters *handvorm* en *oriëntatie* op de mogelijke meervoudsmechanismen, als aanvulling op de twee reeds besproken parameters *beweging* en *articulatieplaats*;
- een diepgaandere studie over de rol van de gesproken component in Vlaamse Gebarentaal.

Bibliografie

Antoons, Iris & Boonen, Diane. 2004. Hard and Hard and Hard. The Same Sign? On the Evolution of Signs in Flemish Sign Language. In *Van Herreweghe, Mieke & Vermeerbergen, Myriam. 2004. To the Lexicon and Beyond: Sociolinguistics in European Deaf Communities*. (Sociolinguistics in Deaf Communities Series, Vol. 10: 74 - 88). Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Berko, Jean. 1958. The Child's Learning of English Morphology. *Word* 14, 150-177.

De Gols, An. 2002. Meervoudsvorming van zelfstandige naamwoorden in de Vlaamse Gebarentaal. Licentieverhandeling, Universiteit Gent.

Demey, Eline. 2005. Fonologie van de Vlaamse Gebarentaal. Distinctiviteit & Iconiciteit. Ongepubliceerd doctoraat, Universiteit Gent.

De Weerdt, Danny. 2008. Expressing Existence in Flemish Sign Language. Mastersverhandeling, Universiteit Jyväskylä.

De Weerdt, Kristof, Vanhecke, Eline, Van Herreweghe, Mieke & Vermeerbergen, Myriam. 2003. Op (onder)zoek naar de Vlaamse gebarenschat. Gent: vzw Cultuur voor Doven.

Dreuw, Philippe & Ney, Hermann. 2008. Towards Automatic Sign Language Annotation for the ELAN tool. In *LREC Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Construction and Exploitation of Sign Language Corpora*, Marrakech, Morocco.

Harder, Rita, Koolhof, Corline & Schermer, Trude. 2003. Meervoud in de NGT. Verslag van een onderzoek in het kader van OCW subsidie 2003. Nederlands Gebarencentrum.

Heyerick, Isabelle & Van Braeckvelt, Mieke. 2008. Rapport onderzoeksmethodologie meervoudsvorming in Vlaamse Gebarentaal. Onderzoeksrapport, Vlaams GebarentaalCentrum vzw, <http://www.vgtc.be/grammaticaal-onderzoek>.

Huys, Eveline. 2008. Idiomatic taalgebruik in de Vlaamse Gebarentaal. Masterverhandeling, Universiteit Gent.

Kubuş, Okan. 2008. An Analysis of Turkish Sign Language (TİD) Phonology and Morphology. Mastersverhandeling, Middle East Technical University.

Pfau, Roland & Steinbach, Markus. 2005. Hyperdetermination in German Sign Language plurals. In *Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Sprachwissenschaft (AG6)*. Keulen.

Pfau, Roland & Steinbach, Markus. 2006. Pluralization in Sign and Speech: A Cross-Modal Typological Study. In *Linguistic Typology* 10: 135 – 182.

Van Herreweghe, Mieke. 1995. De Vlaams-Belgische Gebarentaal: een Eerste Verkenning. Gent: Academia Press.

Vermeerbergen, Myriam. 1996. ROOD KOOL TIEN PERSOON IN. Morfo-syntactische Aspecten van Gebarentaal. Ongepubliceerd Doctoraal Proefschrift, Vrije Universiteit Brussel.

Vermeerbergen, Myriam. 1997. Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal. Gentbrugge: Cultuur voor Doven.

Zwitserlood, Inge & Nijhof, Sibylla. 1999. Pluralization in Sign Language of the Netherlands (NGT). In *Don, Jan / Sanders, Ted (eds): Utrecht Institute of Linguistics OTS Yearbook 1998-1999*: 58 – 78.